

**MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KORMÁNYA**

H/6416. számú

országgyűlési határozati javaslat

**a Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról, a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának
elveiről, valamint a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozásának és
működésének elveiről**

**Előadó: Dr. Hiller István
oktatási és kulturális miniszter**

Budapest, 2008. szeptember

Az Országgyűlés

..../2008. (.../....)

OGY határozata

a Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról, a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának elveiről, valamint a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozásának és működésének elveiről

Az Országgyűlés, tekintettel arra, hogy a tehetségek folyamatos segítése a nemzet egészének kiemelten fontos érdeke és feladata, a következő határozatot hozza:

1. Az Országgyűlés elfogadja az e határozat *1. számú mellékletét* képező Nemzeti Tehetség Programot.
2. Az Országgyűlés egyetért azzal, hogy a Kormány a Nemzeti Tehetség Program finanszírozását az e határozat *2. számú mellékletében* meghatározott elvek alapján végezze.
3. Az Országgyűlés egyetért azzal, hogy a Kormány a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozását és működését az e határozat *3. számú mellékletében* meghatározott elvek mentén végezze el.
4. A 78/2008. (VI. 13.) OGY határozatnak megfelelően az Országgyűlés felkéri a Kormányt, hogy a Nemzeti Tehetség Program végrehajtásáról, a Nemzeti Tehetség Program finanszírozására az oktatásért felelős minisztérium fejezeti kezelésű előirányzatai között létrehozandó Nemzeti Tehetség Alap előirányzat – továbbiakban Nemzeti Tehetség Alap – felhasználásáról és a Nemzeti Koordinációs Fórum működéséről két évente tájékoztassa az Országgyűlést.

NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM

1. A PROGRAM INDOKOLTSÁGA - A TEHETSÉGEK SEGÍTÉSE NEMZETI ÜGY

Magyarország gazdasági kibontakozása a tudás- és képességigényes ágazatok fejlesztésével valósulhat meg. Ezen ágazatok fejlődése szempontjából kulcsfontosságú, hogy az adott tudás- és képességtartalomban kiemelkedő teljesítményre képes fiatalok, a tehetségek felszínre kerülnek-e, tehetségük kibontakozhat-e, hasznosulhat-e, a tehetségek pályájukon kellő és folyamatos segítséget kapnak-e és – mindezek következtében – képes lesz-e az ország megtartani a legkiválóbb tehetségeit.

A tehetségek megtalálása és folyamatos fejlesztése a tehetséges fiatal számára mással nem pótolható kitörési, érvényesülési esélyt jelent. A tehetségek ma már egy adott ország versenyképességét meghatározó kulcstényezővé léptek elő. Ebből is következően a tehetségek megtalálása nem csak a tehetségek és családjuk magánügye, hanem nemzeti ügy, hiszen a tehetség hasznosulása a közvetlen haszon mellett a legversenyképesebb termelés kifejlesztésével és idevonzásával is a teljes nemzetnek többletlehetőségeket teremt. Így a tehetségek segítésének nemzeti programja gazdasági, esélyjavító és társadalomépítési program is.

A tehetségsegítés komplex formái szervesen illeszkednek a köz- és felsőoktatás megújítását célzó törekvésekhez, a kompetencia alapú, az egyének tanulási sajátosságait is figyelembe vevő oktatás elterjesztéséhez. A tehetségek segítése és fejlesztése az életpálya helyes irányba terelését, az életpálya sikerességének segítését az innováció és kreativitás ösztönzését és elterjedését, a gazdasági növekedést, a magasabb versenyképességet, az esélyegyenlőtlenségek csökkentését, a magasabb társadalmi mobilitást, a hátrányos helyzet leküzdését és a kistérségek, valamint az egész társadalom kohézióját egyaránt szolgálják. A Nemzeti Tehetség Programnak a foglalkoztatási stratégiában példa- és értékteremtő szerepe van, a magyar gazdaság fejlődésében pedig kitörési pont lehet.

A tehetségek segítése nem áll meg a határoknál. A határon túli magyarság tehetségsegítőik hagyományainak megismerése, hasznosítása, a határon túli kezdeményezésekkel való folyamatos együttműködés a tehetségsegítést ilyen értelemben nemzeti üggyé is teszi.

A tehetségek segítésében eddig elért, és a Nemzeti Tehetség Program megvalósítása során várható további eredmények nemcsak Magyarország, hanem az Európai Unió egésze számára is kiemelkedően értékes, más országokban is adaptálható tapasztalatot jelenthetnek, amelynek terjesztése hozzájárul az ország nemzetközi elismertségének növekedéséhez.

2. ÁLTALÁNOS ALAPELVEK

2. 1. Hosszú távú szemlélet

A tradicionálisan vett tehetségsegítés általában a kora gyermekkortól a munkába állás és a tehetség hasznosulásának kezdeti fázisai idejéig (~35 éves korig) tart. Ebből következően a tehetségsegítés – még szűken értelmezett felfogásban is – egy egész emberöltőt felölelő feladat.

A tehetségek segítése sorsfordító események sorozata, és ebből fakadóan a tehetségeket segítők számára is óriási felelősséggel járó feladat. Nem lehet, nem szabad egy, a tehetségsegítő

programba bekerült hatéves gyermeket egy vagy több választási ciklus után, 10 vagy 14 éves korában magára hagyni azzal, hogy: „Itt a program véget ért, innen kezdve boldogulj magad”. Így a Nemzeti Tehetség Program 20 éves időtávban gondolkodik, és a 4. pontban részletezett stratégiai és átfogó célkitűzéseit ilyen időskálán fogalmazza meg.

A Nemzeti Tehetség Program elfogadásával az Országgyűlés 2008. és 2028. között, 20 évre kiemelt lehetőséget ad a tehetségsegítés fejlesztésére, amely a tehetséggel megáldott fiatalok hosszú távú, folyamatos és biztonságos segítését teszi lehetővé.

A tehetségek segítése stratégiai és átfogó célkitűzéseinek állandósága mellett a tehetségsegítésnek a 4. 3. pontban megfogalmazott célterületei, és az azokhoz kapcsolódó feladatok időről időre módosulhatnak. E változtatásokat – a tehetségsegítés kiemelt helyzetének és alapvető célrendszerének változatlanul hagyása mellett – az Országgyűlés a Nemzeti Tehetség Programnak a két évenként sorra kerülő időszakos áttekintése során végzi el.

2. 2. Az értékörzés elve

A nevelési-oktatási intézmények, továbbá az állami, önkormányzati, egyházi és civil tehetségsegítő programok számos olyan kiváló hagyományt teremtettek, amelyek megőrzése rendkívül fontos társadalmi feladat. A sikeres tehetségsegítés egy tehetséges fiatal életében évtizedes távlatokat ölel át. A sikeres programokban megőrzött hagyományok elsorvadásának megengedése, vagy meggondolatlan átrendezése kibontakozóban lévő életpályák sokaságának fejlődését törheti meg.

2. 3. A sokszínűség elve

A tehetségsegítésnek sehol sem született egyedüli, kizárólagos programja. A tehetség – a 2.1. pontban bemutatottak alapján is – rendkívül sokrétű, így fejlesztése változatos programokat igényel. További sokszínűség adódik a tehetséges fiatal életkorából, kulturális, társadalmi háttéréből, tehetségének, elkötelezettségének, motivációjának mértékéből. A tehetségsegítő programok sokszínűsége tehát nemcsak a programrendszernek a változó körülmények közötti túlélése szempontjából érték, hanem e nélkül a tehetséges fiatalok fogadása, és fejlődési szakaszaiknak megfelelő változatos segítése el sem képzelhető. A tehetségsegítő programok esetén tehát az uniformizálás nemhogy nem növeli a hatékonyságot, hanem éppen ellenkezőleg: a programrendszer elértéktelenedéséhez vezet. Így, paradox módon, a tehetségek segítésében a hatékonyság csak a sokféle, és ezért sok egyedi – emiatt magas fajlagos költségigényű – programra áldozott többletforrásokkal érhető el.

2. 4. Az esélyteremtés elve

A tehetségsegítő programokhoz való hozzáférés esélyeinek egyenlőségét, a programokba való bekerülés kritériumainak nyilvánosságát, a bekerülés folyamatának ellenőrizhetőségét biztosítani kell. Kiemelten fontos a programok elérhetőségében a területi egyenlőség megteremtése. Különös figyelmet kell fordítani a hátrányos, és halmozottan hátrányos helyzetűek, a roma tanulók, a fogyatékkal élő és a hátrányos helyzetű kistérségekben élő tehetséges fiatalok bevonására a tehetségsegítő programokba.

2. 5. A folyamatosság és átjárhatóság elve

A tehetségsegítés az életpálya jelentős részére kiterjedő hosszú folyamat. Eközben a tehetséges fiatal igényei (tehetsége kibontakozásával, életkorának növekedésével és életkörülményeinek más változásaival párhuzamosan) folyamatosan változnak, amelyek egy idő után sok esetben más jellegű tehetségsegítő programban való részvételét teszik indokolttá. Igen sok fiatal sok speciális tehetséget őriz magában egymással párhuzamosan. Annak az eldöntése, hogy mely tehetségfajta érdemes a leginkább a fejlesztésre sokszor több programban való és optimálisan egymás utáni

részvételt is feltételez. Különös figyelmet kell fordítani az egyik tehetségsegítő programból a másikba való átkerülésre az életszakasz-határokon (pl. óvoda-iskola, általános iskola-szakiskola-középiskola, középiskola-felsőoktatás, iskola-munkahely átmenetek), valamint a lakóhely változtatások során. Meg kell teremteni a különböző tehetségsegítő területek (pl. tudomány, mesterségek, művészetek, sport) az eddigieknél sokkal erőteljesebb koordinációját.

2. 6. A kiválasztás-kiválasztódás és önfejlesztés elve

A tehetséges fiatalokra, különösen kora-gyermekkorban, a környezetük figyel fel, és tehetségük kibontakozásához többlet-lehetőségeket biztosít. Ugyanakkor az életkor előrehaladásával mind fontosabbá válik a tehetséges fiatal elkötelezettsége, motivációja a saját tehetségének kibontakoztatásában. A felnőttkorhoz közeledvén a tehetségsegítés egyre inkább a tehetségsegítő és a tehetséges fiatal szövetségévé válik, amelyben a tehetségsegítő annak arányában nyitja meg az új és új lehetőségeket, amennyire azt a tehetséges fiatal fejlődése igényli. Így a kezdeti kiválasztást egyre inkább a tehetséges fiatal által kivívott eredményekből következő kiválasztódás váltja fel.

2. 7. A hatékonyság, fokozatosság elve

A tehetség különböző mértéke különböző tartalmú és intenzitású fejlesztést igényel. Ugyanakkor a folyamat kezdeti szakaszában sokszor nem ítéltető meg, hogy az adott fiatal csak valamivel az átlag feletti, kivételes, vagy egyenesen zseniális képességekkel rendelkezik. Emiatt egy jó tehetségsegítő programnak állandóan lehetőséget kell biztosítania az egyre intenzívebbé váló, egyre jobb képességűek számára igazán hatékony – és emiatt drágább – programfajtákba való bekerülésre, de – tartós alulteljesítés esetén – meg kell adnia az adott programból, illetve a program adott szintjéből való kimaradás a résztvevő addigi teljesítményét elismerő, őt nem megalázó formáit is.

2. 8. Felelősség és társadalmi felelősségvállalás elve

A tehetség olyan adottság, adomány, amely hordozójának fokozott felelősségét igényli. A tehetséges fiatal felelőssége tetten érhető abban is, hogy élete alakulása nem csak a saját magánügye, hiszen fejlődésének elősegítéséhez a társadalom anyagi és emberi erőforrásainak az átlagosnál jóval nagyobb részét mozgósította. Az értékeinek kibontása során a tehetséges fiatal és a tehetségsegítő között megkötött egyezség, az önfejlesztés a tehetséges fiattól sok erőfeszítést követel. A tehetséges fiatal felelősségének második lépcsőfoka a tehetségének kibontakozása után, a tehetséggel kivívott siker esetén jön el. A társadalmi felelősségét felismerő tehetség a következő generáció tehetségeinek útját egyengető, őket kivételes képességeivel kivételes módon segítő ember.

A tehetség különleges mértékű, összetételű és irányú adottságokat jelent. Hasznosítása az addigi formák újragondolását, sok esetben vadonatúj formák megalkotását igényli. Közös felelősségünk és egyben esélyünk, hogy e tehetség-hasznosító formák kialakítására Magyarországon vagy a világ más tájain nyílik-e jobban esély. A tehetség különleges, ezért mobilitása is sokszor az átlagot meghaladó. Az új megoldásokat az eddigieknél sokkal jobban befogadó társadalmi környezetet kell teremtenünk ahhoz, hogy ne csak jelszó maradjon: „Magyarország hazahívja a tehetségeit!”

2. 9. A tehetségsegítők megbecsülésének elve

A tehetségeket segítők áldozatokra képes, a közösség, a tehetségsegítés ügyét a saját érdekeik elé is helyezni képes emberek. A tehetségnek a munkájuk nyomán történő kibomlása mással nem pótolható. A tehetségsegítőt is fejlesztő élményért sok esetben erőn felüli, családjukat, egészségüket veszélyeztető mennyiségű és intenzitású munkát vállalnak. Emiatt a tehetségeket segítők fokozott megbecsülése, védelme, számukra a tehetségekkel való foglalkozáshoz megfelelő időkeret biztosítása, kiégésük elkerülése legalább olyan fontos, mint a tehetségek segítése.

2. 10. A fenntarthatóság és társadalmi támogatottság elve

A tehetségek segítésének a tehetségsegítő programok által nem megragadható, apró mozzanatai sok esetben a legfontosabb elemek. Ezek a mozzanatok igen sokszor egy tehetségsegítéssel nem „főállásban” foglalkozó szülő, tanár, vagy ismerős útbaigazító, biztató példája, szavai és tettei. És fordítva: sok esetben a tehetségsegítés nem képes kompenzálni a család, vagy a szűk baráti, iskolai környezet teljesítmény-ellenes, igényesség-ellenes, minőség-ellenes alapállását. A tehetségsegítés társadalmi támogatottságának kérdése emiatt sok más programnál is fontosabb eleme a folyamat fenntarthatóságának, sikerének.

3. HELYZETELEMZÉS – A TEHETSÉGEK SEGÍTÉSÉNEK HAGYOMÁNYAI, A JELENLEGI HELYZET, FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉGEK ÉS NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

3. 1. A tehetségek segítésének magyarországi hagyományai

A tehetségek tiszteletének, a tehetségek mentésének és a tehetségsegítésnek Magyarországon – nem utolsósorban a történelmi egyházak évszázados tehetségsegítő munkája, vagy például a tantárgyi, az egyes foglalkozásokhoz, a művészetekhez, és a sporthoz köthető tehetségsegítési rendszerei nyomán – évszázados hagyományai vannak¹, amely sikeres állami, önkormányzati, egyházi és civil tehetségsegítő programok sokaságát teremtette meg. Az 1970-es évek kezdetétől működik hazánkban a Tehetségért Mozgalom (a Felvételeket Előkészítő Bizottságok utódjaként), amelynek keretében évente több ezer főiskolai és egyetemi hallgató, valamint sok ezer oktató – önkéntesként vagy társadalmi munkában – sikerrel segítette hozzá a középiskolák utolsó két osztályának több tízezer tanulóját a felsőoktatásba jutáshoz, a felvételi vizsgákon való sikeres szerepléshez.

1973 és 1989 között a Szakmunkásokat Előkészítő Tanfolyamok (SZET) pedig sok ezer fiatal szakmunkást készítettek fel a műszaki, a közgazdasági, a jogi és az agrár felsőoktatásba való bejutásra, és segítették aztán őket a diploma megszerzésében is.

A tehetségsegítő programok a kora gyermekkortól a kora felnőttkorig a lehető legváltozatosabb területeken és tehetség szinten segítik a tehetséges fiatalokat. Az állami programok közül a Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Programja a tehetséges diákok piramisának alsó, szélesebb rétegeit célozza meg, míg az Útravaló ösztöndíjprogram Út a tudományhoz alprogramja inkább a piramis magasabb részén lévő diákoknak nyit többlet lehetőségeket. A felsőoktatásban az MSc képzések, a szakkollégiumok, az intézmények alakuló tehetségsegítő rendszerei a tehetséges hallgatók fejlődését szolgálják. A több tízezer hallgatóra kiterjedő, csaknem hatvan éves tudományos diákköri mozgalom nemzetközi mércével mérten is kiemelkedően sikeres hungarikum, jelentősége nem csak az intenzív, műhelymunkára alapozott minőségi képzés tekintetében, hanem a tudományos karrierépítés során is meghatározó.

3. 2. A tehetségsegítés jelenlegi helyzete

A hazai és az azzal szorosan kapcsolatot tartó határon túli magyar tehetségsegítés alapvetően háromfajta programcsoportot tartalmaz:

¹ Példaként érdemes megemlíteni az 1874-ben alapított Trefort utcai Minta gyakorlógimnáziumot (Szilárd Leó, Hevesy György), az 1894. óta meghirdetett Eötvös és Kürschák versenyeket és a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapokat, a Fasori Evangélikus Gimnáziumot (Neumann János, Wigner Jenő)

1. **Integrált tehetségsegítő programok:** e programokban a programok elemei egymásra épülnek, a programban részt vevők szakmai tapasztalataikat rendszeresen kicserélik egymással.
2. **Tanulmányi, képességfelmérő versenyek és kitüntetések:** e programok a tehetséges diákoknak alkalmat adnak arra, hogy bizonyosságot tegyenek magas szintű képességeikről, tudásukról, és azt ütköztessék az adott szakma elismert tagjainak bírálataival, szakmai tanácsaival.
3. **Támogató konstrukciók, ösztöndíjak:** e programok a fenti tevékenységeket támogatják oly módon, hogy a résztvevőknek (a tehetséges fiataloknak, illetve a tehetségsegítőknél) célzottan többlet anyagi forrást juttatnak.

A tehetségsegítés helyzetének jellemzőit az alábbi SWOT-elemzés foglalja össze:

Kérdéskör	Erősségek	Gyengeségek
A tehetségsegítés hagyományai és értékei	a tehetségsegítés hazánkban hosszú ideje létező változatos formái és nemzetközi mértékben is élenjáró tapasztalatrendszere követésre méltó, jó gyakorlatként átadható helyi, térségi és megyei kezdeményezések gazdag tudományos, kutatási háttéranyag	a tehetséget sokan adottnak veszik, amely „utat tör magának”, fejlesztésével tehát nem kell törődni a tehetségazonosítás komplex rendszere nem ismert, tehetségen a legtöbben a kiemelkedő intellektuális tehetséget (IQ), vagy a kiemelkedő iskolai, tantárgyi teljesítményt értik
A tehetségsegítést befolyásoló környezet	a tehetségek segítésének széleskörű társadalmi elfogadottsága a magyar tehetségsegítés jó hazai és nemzetközi imázsa (magyar szürkeállomány, magyar Nobel-díjasok, külföldön élő magyar tudósok („Marslakók”), diákolimpikonok, stb.) a tehetségsegítő kezdeményezések gazdag nemzetközi (EU, USA, Izrael, ázsiai kistigrisek, stb.) kapcsolatrendszere	a tehetségsegítés sokszor nem terjed ki a tehetségek által létrehozott eredmények hasznosulásának segítésére
A tehetségsegítők felkészültsége	a tehetségsegítés elméleti hátterének, szervezésének példaadó, itthon és nemzetközileg is elismert tehetségsegítő egyéniségekből álló szakembergárdája egyre növekvő számú képzett, elhivatott tehetségsegítő szakember az intézményhálózatban és a civil szférában	a működő programok szakmai megalapozottsága egyenetlen
A tehetségsegítés szervezetrendszere	a tehetségek segítését szolgáló szerveződések igen változatos, sok esetben önszerveződéssel létrejött formái	az oktatási rendszerben nem eléggé elterjedt az egyéni sajátosságokat figyelembevevő fejlesztés, támogatás gyakorlata nem kellőképpen alakultak ki a tehetséges fiatalok egymást stimuláló közösségei, önszerveződési formái
Tehetségsegítő programok és forrásaik	széles, a tehetségek igen sok fajtájára és életkori sajátosságára kiterjedő programválaszték	a tehetségsegítő programok létének híre igen sok esetben nem jut el a tehetséges fiatalokhoz, illetve környezetükhöz a meglévő erőforrások és programok koordinálatlanok, nem valósul meg ezek egymásra épülő, átjárható, folyamatos fejlesztést biztosító rendszere alulreprezentáltak a programokban a hagyományos iskolai értékelés szerint

		alulteljesítők, a romák, és fogyatékossgal élők
A tehetségsegítés hagyományai és értékei	a jó példák az informálódás növelésével és az adaptáció segítségével igen gyorsan elterjedhetnek a sokszínűség változó környezetben is nagy „túlélési esélyt” jelent	alacsony színvonalú programokat adó, a „tehetséggé válás” látszatát osztogató tehetségpar kialakulása a hosszú hagyományokkal rendelkező programok rugalmatlanokká válhatnak
A tehetségsegítést befolyásoló környezet	a magyar tehetség jó nemzetközi imázsára való alapozással a programokhoz többlettámogatás érhető el hazai és uniós forrás, valamint kapcsolati tőke a programba bevonható, amely lényeges költségcsökkenést és hatékonyság növekedést eredményez a tehetséges fiatalok és a gazdasági-társadalmi szereplők együttműködési hálózata segíti a tehetségek megtartását, illetve hazatérését	az itthon kibontakozási lehetőséget nem kapó tehetségek külföldre távoznak, ez az EU tagországok lehetőségeinek fokozott megismerésével ugrásszerű méreteket ölthet (tehetségelszívás)
A tehetségsegítők felkészültsége	igen sok „autodidakta”, jó szándékú tehetségsegítő van az országban, akik „helyzetbe hozása” munkájuk hatékonyságának és szakszerűségének ugrásszerű növekedését okozhatja	a sokrétű tehetségsegítő lehetőségekről való informáltság és a szakszerű fejlesztés és a tehetségsegítésre fordítható idő hiánya a tehetséges fiatalok elkallódását eredményezheti
A tehetségsegítés szervezetrendszere	a tehetségsegítő formák és erőforrások integrálása, az integrálásból adódó ugrásszerű hatékonyság-növekedés a tehetséges fiatalok önszerveződésével olyan egymást stimuláló baráti hálózat alakul ki, amely segíti itthon maradásukat	a szervezetrendszer elemei egymásra épülésének hiánya a tehetségek „kieséséhez” vezet az életrszakasz-határokon a tehetségsegítés komplex rendszere nélkül rendkívül sok jó szándék, felhasználható, önzetlen segítség kiaknázatlan marad és elvész
Tehetségsegítő programok és forrásaik	a tehetségsegítő programok igen hatékony társadalmi mobilitás-növekedést eredményezhetnek, kitorési esélyt adhatnak a tehetségek kreativitásának ösztönzése, az eredmények hasznosulásának segítése már rövidtávon is jelentős gazdasági haszon forrása lehet	a tehetségek (különösen a hátrányos helyzetű tehetségek) elkallódása a társadalmi mobilitás csökkenésével fokozott veszélyként jelenik meg a koordinálatlan erőforrás fejlesztés és felhasználás veszélyezteti a fenntarthatóságot

A tehetségsegítő kezdeményezéseknek az elmúlt évtizedekben megvalósult gazdagodása és fejlődése számos olyan jelenséget okozott, amely sokszor a több forrásból táplálkozó, szerves fejlődés természetes velejárója, de amelyek közül néhány az egész tehetségsegítő programrendszer összesített hatékonyságát nagymértékben visszaveti, és a továbbiakban komoly veszélyekkel is járhat. E problémák legfontosabbjai a következők:

- 1. Sok tehetség rejtve marad:** az általánosan elfogadott tehetségfogalom nagyon sok esetben a tehetséget a kiemelkedő iskolai, tantárgyi teljesítménnyel azonosítja, vagy a tehetséget egyedül a magas szintű szellemi teljesítményben keresi. Így a komplex tehetségkép más összetevőiben kiemelkedő fiatalok sok esetben rejtve maradnak. Az oktatási rendszerben nem eléggé elterjedt az egyéni sajátosságokat figyelembevevő fejlesztés gyakorlata. Az oktatási intézmények sokszor izoláltak, és nem ismerik, vagy nem veszik igénybe a környezet által biztosított gazdagító programok lehetőségeit. Abban az iskolai környezetben, ahol e fenti két tulajdonság szerencsétlen módon találkozik, a tehetség elvesztésének esélye rendkívül megnő.

2. **Területi egyenetlenség, információhiány, az egyenlő hozzáférés hiánya:** a tehetségsegítő programok területi eloszlása nagyon egyenetlen, ami az egyenlő hozzáférést sok esetben igen nehézé teszi. A tehetségsegítő programok sokszor nem jutnak el az érintettekhez: a tehetséges gyermekekhez és fiatalokhoz, valamint szüleikhez, tanáraihoz, barátaikhoz és a szűkebb környezetükhöz. Ha el is jut egy-egy tehetségsegítő kezdeményezés híre, az sokszor éppen nem az a kezdeményezés, amire az adott tehetséges gyermeknek vagy fiatalnak az adott környezetben szüksége lenne. A fenti problémák különösen nagy súllyal jelentkeznek a hátrányos helyzetben élők és a tehetséges halmozottan hátrányos helyzetű, különösen roma fiatalok esetén. A tehetségsegítő programokban mind a roma fiatalok, mind a fogyatékossgal élők alulreprezentáltak.
3. **A programok széttagoltsága, izoláltsága:** a tehetségsegítő kezdeményezések együttműködése ma még eseti, és zömében személyes kapcsolatokon alapul. Nem alakult ki annak a módszertana, mikor és kit érdemes az egyik kezdeményezésből a másikba átirányítani, és az sem kellőképpen körüljárt, hogy milyen tehetség számára melyik kezdeményezés lenne a legalkalmasabb segítség. Nem derült ki az, hogy melyek e szerves önfejlődéssel kialakult rendszer hiányzó átjárási pontjai, szűk keresztmetszetei. A szakmailag megalapozott, valamilyen szintű területi koordinációban működő, térségi szinten szerveződő, hálózatképző programok száma kevés. A sikeres programok ellenére a tehetségigéretetek megtalálásának, társadalmi integrálásának, szocializálásának, tehetségük kibontakoztatásának és a hasznosulás feltételeinek integrált rendszere nem alakult ki. Ugyanez a helyzet jellemzi a különböző szintű tanulmányi versenyek, sokaságát és a különféle támogatási, ösztöndíj programokat is. A tehetségek folyamatos fejlesztése sok esetben nem valósul meg: a versenyen kitűnt tehetséggel nem törődnek tovább, az iskolatípus váltása, vagy lakóhely változtatás esetén a tehetség fejlődése megtörik.
4. **A programok színvonalbeli egyenetlensége:** a jó szándékú kezdeményezések sokasága nagy színvonalbeli egyenetlenségeket takar. A tehetségsegítés óriási, sorsformáló felelősséggel jár együtt, amelyhez a jó szándék önmagában kevés. Nincs meg a tehetségsegítő kezdeményezések szakmai tartalmának, hatékonyságának a sajátosságaikat figyelembe vevő komplex értékelő rendszere. Magyarországon nem alakult ki (még) a némely európai országra jellemző „tehetségipar”, amely drága pénzen és alacsony szakmai színvonalon a „tehetséggé válás” látszatát adja el. Ennek a felelőtlen gyakorlatnak a kialakulását azonban közös értékrend kialakításával és az ezen alapuló szakmai reputációs mechanizmusok segítségével aktívan gátolni kell. Ebből következően is hiányzik a szakma és a résztvevő partnerek konszenzusán alapuló olyan értékelési rendszer, amely a betartandó szakmai minimum meghatározása mellett elismeri a sokszínűség értékeit.
5. **A tehetséges fiatalok kis önszerveződése, felelősségvállalása:** nagyon kevés esetben valósul meg a tehetséges fiatalok önszerveződése, a társadalom felé forduló felelősségvállalása. A tehetséges fiatalok másokat segítő kezdeményezései jelenleg sok esetben egyediek, és ezért hatásuk, kisugárzásuk, példa-teremtő erejük a lehetségesnél jóval kisebb.
6. **A tehetség nem kielégítő hasznosítása:** a tehetségek fejlesztésében nagyon sokszor éppen a „zárókö beépítése”, a felismert és kibontakozott tehetség hasznosulása marad el. A tehetséges fiatal sokszor képességeiben gazdagodva lép ki az iskolarendszerekből, és megfelelő támogató közeg, szervezet hiányában képtelennek bizonyul a dolgozó társadalomban annak az új tartalomnak, annak a kreatív különlegességnek az érvényesítésére és hasznosítására, amelyet a tehetsége jelent. Túl kevés azon életmódbeli tanácsadások száma, amelyek segítenék a tehetséges fiatalok speciális frusztrációjának, konfliktusainak feloldását és kiegészének megakadályozását. Óriási szellemi, emberi erőfeszítés és sok esetben igen nagy anyagi ráfordítás után így sokszor az idehaza kinevelt tehetség elvész, vagy más országok gyarapodását segíti elő.

A tehetségsegítés fenti problémái azzal a veszéllyel járnak, hogy a tehetséges fiatalok nagy számban vagy be sem kerülnek a tehetségsegítő folyamatba, vagy pedig egy örömet adó, sikeres indulás után fejlődésük íve megtörik, és a szép reményekre jogosító fiatalból megkeseredett, csalódott, életét elvesztegetettnek hitt felnőtt válik. Különösen veszélyes ez a jelenség akkor, ha a tehetségsegítés hozzáférési esélyeiben jelenleg tapasztalható szocio-kulturális és területi egyenlőtlenségek állandósulnak. Ezzel ugyanis a magyar társadalom a kiváló tehetségei mellett a mobilitásnak egy kivételesen értékes, kitörési pontot jelentő szegmensét is elveszítené. A tehetségek elkallódása a folyamat végén, a hasznosulás, az alkotó életpálya kezdetén jelenti az egyik legnagyobb veszélyt, ugyanis a határok megnyílásával, a külföldi lehetőségek egyre részletesebb ismeretével a legkiemelkedőbb tehetségek elvándorlása egyre nagyobb mértékű lehet.

3. 3. A tehetségsegítésben rejlő lehetőségek

A tehetségek segítésének a 3. 2. pontban felsorolt problémái nemcsak a tehetségek elkallódásának veszélyeit mutatják meg, hanem arra is rámutatnak, hogy a jelenlegi helyzet óriási tartalékokat is rejt magában. A tehetségsegítésben rejlő legfontosabb lehetőségek a következők:

1. **A rejtett tehetségsegítő kapacitások felszínre hozatala:** az országban igazán széles körben meglévő tehetségsegítő szándékoknak ma még csak egy tört része lett feltárva, és egy még ennél is kisebb része hasznosul. Különösen nagy tartalékok vannak a helyi, térségi tehetségsegítési formák és lehetőségek kibontakoztatása terén. A tehetségeket segítő, ma még rejtett szándékok jelentős része a határokon túl élő magyarság soraiban lelhető fel. Igen sokat tudunk tanulni a határon túli magyar tehetségsegítő szervezetektől, és sok tartalék van a hazánkkal nem szomszédos országokban élő magyarok tehetségeikért kifejezésre jutó segítségében, áldozatvállalásában.
2. **Az integráció hatékonyság növelő hatása:** a tehetségsegítő kezdeményezéseknek az önállóságuk és sokszínűségük megtartásával történő integrálása a hatékonyság ugrásszerű növekedéséhez vezethet el. Az integráció az életszakasz-határokon jelenleg megfigyelhető lemorzsolódást nagymértékben képes visszaszorítani. Az integrált rendszerben a versenyeken kitűnt diákok szinte törvényszerűen egy sokkal hatékonyabb, új fejlődési szakaszba kerülnek.
3. **A területi hálózat-képzés hatékonyság növelő hatása:** a tehetségsegítő lehetőségekről hírt adó helyi információs pontok, úgynevezett Tehetségpontok rendszerének kiépítése és a rendszer hálózatos működése a tehetségsegítésből ma még kimaradók (különösen a hátrányos helyzetű térségekben élők és a romák) az önfejlesztő folyamatba való bekapcsolásához vezethet el.
4. **A szakmai színvonal emeléséből fakadó növekedés:** a tehetségsegítő-képzés mind a pedagógusok, mind pedig a helyi közösségi élet csomópontjaiban lévők (így például az egyházak tevékenységében résztvevők, a közművelődésben dolgozók, a szociális munkások, a védőnők, stb.) esetén nemcsak a tehetséges fiatalok jobb segítségét, hanem a felismert tehetségek számának nagymértékű növekedését is eredményezi.
5. **A tehetséges fiatalok önszerveződésének hatása itthon maradásukra:** az eddigi tapasztalatok is mutatják, hogy a tehetséges fiatalok külföldi tartózkodása utáni hazatérésének esélyét nagymértékben növeli az, ha itthon egy szorosan kötődő baráti társaságuk alakult ki. Mivel a tehetséges fiatal különleges, és ezért is sokszor magának való, a tehetséges fiatalok baráti társasága igen sokszor nem jön létre akkor, ha a tehetséges fiatal nem tud rendszeres kapcsolatot kiépíteni hasonlóan tehetséges társaival.
6. **A tehetség hasznosulásából fakadó sokrétű gazdasági haszon:** a tehetség hasznosulása a 3.4. pont elemzése szerint is a tehetségek sikeres életútjának egyik jelenlegi szűk keresztmetszete. A hasznosulás zökkenőmentesebbé tétele a tehetség kifejlesztése során felhalmozott érték ugrásszerű megtérülését hozhatja el, és számottevően segítheti azt, hogy a tehetséges fiatal ne

külföldön hasznosítsa azt a tudást, amelyet idehaza kapott. A számottevő közvetlen és közvetett haszon a tehetség minden fajtája esetén jelentkezik, így például a tudományos-innovatív, a mesterségbeli, a művészi és a sport tehetségben egyaránt.

Magyarország jó alapokkal és hagyományokkal rendelkezik a tehetségsegítés változatos, magas szakmai színvonalú és innovatív formáinak kifejlesztése terén. E hagyományoknak egy hatékony rendszerbe szerveződése esetén az ország tehetségsegítésének sok eleme adaptálható és követendő példa lehet az EU számos tagországa számára.

3. 4. A tehetségsegítés helyzete az Európai Unióban és a világ más országaiban²

A tehetség az elmúlt évtizedben a világ egyik legkeresettebb árucikke lett. Az Európai Unió számára egyre inkább tudatosul, hogy a tehetségek felismeréséért, fejlesztéséért és megtartásáért folyó világméretű versenyben csak igen komoly munkával tudja megtartani pozícióit. Ez a felismerés az EU Lisszaboni Stratégiájában, a Bergeni Nyilatkozatban, az Európai Ifjúsági Paktumban és az EU 7. tudományos keretprogramjában egyaránt jelentkezik. Az erőfeszítések növelésének egy további jele, hogy egyre több európai országban válik általánossá a tanárok speciális tehetségsegítő képzése és továbbképzése.³⁴ Az EU a 2009-es évet a Kreativitás és az Innováció évének kívánja megjelölni⁵, amely világosan mutatja a tehetségfogalom egyik kulcsjellemzője, a kreativitás növekvő fontosságának felismerését.⁶

A tehetségsegítés magyar hagyományainak a gazdagsága és magas színvonala markánsan megfigyelhető a szomszédos országokban élő magyarság tehetségsegítő kezdeményezései körében is. Szerbiában tehetségsegítő gimnáziumokat alapítottak. A romániai, szerbiai és szlovákiai magyar pedagógus szövetségek, valamint számos olyan civil szervezet, mint például az Amőba Alapítvány Sepsiszentgyörgyön, a Bethlen Gábor Alapítvány a nagyenyedi kollégiumban, a Bolyai Farkas Alapítvány a Magyarul Tanuló Tehetségekért Zentán, vagy a Nyilas Misi Tehetségtámogató Egyesület Kolozsvárott igen magas színvonalú, áldozatos tehetségsegítő tevékenységet végez. A kisebbségi lét a tehetségek támogatásának a hazai programok számára is példát mutatóan erős közösségi háttérű, különösen önfeláldozó és intenzív példáit fejlesztette ki.

A világ számos más, Európán kívüli országában – így kiemelkedő módon az Amerikai Egyesült Államokban, Izraelben, Koreában és az ázsiai gyors gazdasági növekedéssel rendelkező kis államok közül számos más helyen is – igen magas színvonalú tehetségsegítő munka folyik. Nagyon sokat tanulhatunk e hagyományokból. A kulturális sokszínűség figyelembe vételének és a hátrányos helyzetben lévő tehetséges fiatalok támogatásának változatos formáira az USA és Izrael tehetségsegítése mutat sok jó példát. Koreában a tehetségsegítés integrált rendszerét törvény szabályozza. Komplex, az innovativitást és a tehetség hasznosulását magas színvonalon segítő programok vannak Szingapúrban és Thaiföldön is.

²A nemzetközi helyzetkép jelen formája még nem szolgál az EU és a világ tehetségsegítő kezdeményezéseinek olyan átfogó elemzésével, amely bemutatja a legfontosabb trendeket, felsorolja a legkiválóbb külföldi tehetségsegítő programokat, és elemzi azok adaptálhatóságát a magyarországi hagyományrendszer és szocio-kulturális viszonyok között. Ennek az elemzésnek az elvégzése a 6. pontban részletezett Nemzeti Tehetség Program egyik fontos feladata.

³Recommendation of the Council of Europe Parliamentary Assembly on gifted education in 1994: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta94/erec1248.htm>

⁴Gifted Education in 21 European Countries: Inventory and Perspective (F.J. Mönks and R. Pflüger) (http://www.bmbf.de/pub/gifted_education_21_eu_countries.pdf)

⁵<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st07/st07755.en08.pdf>

⁶ A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott következtetések (2008. május 22.) a kreativitás és az innováció oktatás és képzés révén való előmozdításáról (2008/C 141/10) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:141:0017:0020:HU:PDF>

4. STRATÉGIAI ÉS ÁTFOGÓ CÉLOK, FEJLESZTÉSI TERÜLETEK

4. 1. Stratégiai célok

A tehetségek segítésének fejlesztése a közvetlen hazai és az adaptációból fakadó nemzetközi lehetőségek mellett közvetetten számos olyan folyamatot tud befolyásolni, amelyek hosszú távon máshogy el nem érhető lehetőségeket nyitnak meg. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

1. **Együttműködés, társadalmi összefogás ösztönzése:** a tehetségek segítése számtalan olyan társadalmi kapcsolatot generál, amely közösségeket teremt és összeköti a társadalom olyan csoportjait, amelyek a tehetséges fiatal segítésének célja nélkül egymással soha nem kerültek volna kapcsolatba. A kapcsolati hálózatok szokatlan irányokba történő bővülése sok, korábban nem megvalósuló együttműködés és összefogás előtt nyithatja meg az utat. Ehhez hozzájárul a tehetségsegítést szolgáló civil mozgalmak elterjedése, a tehetségsegítésben részt vállaló szerveződések közötti gazdag, és számos elemében ugyancsak nem szokványos kapcsolatrendszer kiépülése.
2. **Szociális tőke növelése:** Tehetségeket csak tehetséggel lehet segíteni. A tehetségsegítés színvonalas formái tehát kreatív megoldásokat kell, hogy kifejlesszenek. Ezek az új megoldások számottevő társadalmi innovativitást mozgósítanak, amelynek elemei az előző pontban említett horizontális, nem szokványos kapcsolatrendszerek kiépülésével a társadalmi tőkét számottevően növelik.
3. **Gazdaságélénkítés:** a tehetségek fokozott megjelenése a gazdasági életben már munkavállalóként is, de főként új gazdasági szereplőként rákényszeríti a gazdaság addigi szereplőit szerepük, feladatvállalásuk újragondolására, és az új, kreatív megoldások fokozott alkalmazására.
4. **Oktatásfejlesztés:** a tehetségek nagyobb mértékű jelentkezése, felszínre kerülése az oktatási rendszerben kikényszeríti a kompetencia centrikus oktatás és különösen az egyénre szabott, kreatív, innovatív oktatási formák terjedését.
5. **Országimázs alakítása, tőkebehozatal növelése:** a Magyarország számára különösen értékes, nagy hozzáadott értékkel jellemezhető tőkebefektetések egyre fokozódó mértékben igénylik a különlegesen magas színvonalon képzett munkaerőt, a tehetségeket. A tehetségsegítés tehát kedvező módon befolyásolhatja az idetelepülő, munkahelyeket teremtő tőkebefektetések mértékét és szerkezetét.

4. 2. A Nemzeti Tehetség Program átfogó célkitűzései

A tehetséges fiatalok segítésének formái áthatják a teljes társadalmat, ezért a tehetség érvényesülését szolgáló stratégiai célok csak átfogó célkitűzések megjelölésével bonthatók le kezelhető és ellenőrizhető egységekre. A tehetség segítésének átfogó célkitűzései a tehetséges fiatalok képességeinek kibontakoztatása és társadalmi hasznosulása érdekében:

- A tehetséges fiatalok megtalálása
- A tehetség jellegének és szintjének megfelelő folyamatos segítség a tehetség kibontakoztatásában
- A tehetség hasznosulásának elősegítése

Az alábbi ábra összefoglalóan mutatja be a Nemzeti Tehetség Programnak a 4. 3. pont fejlesztési területeivel összefüggő programelemek kapcsán eredményként is kifejtésre kerülő részletes célrendszerét:

Az átfogó célkitűzéseket és a célkitűzésekből fakadó rész-célokat az alábbi fejlesztési területeken lehet megvalósítani. Az egyes területekhez kapcsolódó feladatok a legtöbb esetben számos rész-cél eléréséhez hozzásegítenek. A fenti célrendszernek érvényesülnie kell minden programszerűen megvalósuló beavatkozási területen és az ehhez kapcsolódó feladatok meghatározásában.

4. 3. Céletterületek, fejlesztési területek

A tehetségsegítés három átfogó célkitűzése négy nagy célterületen érvényesül:

- Az állampolgárok mindennapi életében;
- a tehetségsegítéssel aktívan foglalkozó személyek és szervezetek körében;
- a tehetségsegítéssel kapcsolatos helyi, térségi és regionális együttműködések szintjén;
- a tehetségsegítéssel kapcsolatos országos társadalompolitika színterén.

Ez a felosztás lehetővé teszi, hogy mind a tehetségsegítés „alanyai” és közvetlen segítői, az állampolgárok és szerveződések, mind pedig a tehetségek segítésében érdekelt helyi, térségi és regionális szereplők és szervezetek, valamint a program megvalósításában részt vevő állami szervek számára világosak legyenek az elérendő célok.

Az átfogó célok eléréséhez az alábbi, fejlesztést igénylő területeken szükséges változást elérni:

4. 3. 1. A tehetségsegítő hagyományok őrzése és gazdagítása

- a) **A hosszú idő óta kiválóan működő tehetségsegítő műhelyek segítése**
 - az óvodai tehetségsegítés legkiválóbb műhelyeinek elismerése és támogatása;

- az általános és középiskolai, szakiskolai tehetségsegítő műhelyek támogatása;
- a felsőoktatás, a posztgraduális képzés, a pályakezdés tehetségsegítő műhelyeinek támogatása
- az iskolarendszeren kívüli sikeres önkormányzati, egyházi és civil tehetségsegítő kezdeményezések támogatása a tudományos és innovatív, a mesterségbeli, a művészeti és a sport tehetségsegítés területén;
- sikeresen működő térségi tehetségsegítő hálózatok támogatása;
- a legkiválóbb tehetségsegítő műhelyek bemutatása a médiában.

b) Új tehetségsegítő kezdeményezések megalakulásának támogatása

- A tehetségsegítés létező rendszerének, hiányosságainak és átfedéseinek felmérése után a jelenleg hiányzó, vagy nem kellően ellátott területeken új tehetségsegítő kezdeményezések megalakulásának támogatása.

c) A tehetségsegítés szakmai színvonalának növelése

- a tehetségsegítést szakmailag megalapozó graduális és posztgraduális felsőfokú képzések és továbbképzések rendszerének gazdagítása, a képzők képzésének átgondolt kialakítása;
- annak átgondolása, hogy a tehetségsegítés mely formáiban követelhető meg egy szakmai minimum, ennek megalkotása, – indokolt türelmi idővel történő – bevezetése és számon kérése;
- a tehetségsegítés azon jó példáinak adaptálásra való előkészítése és terjesztése, amelyekben
 - a kiválasztás a tehetség önfejlesztésén alapuló kiválasztódásával párosul;
 - a tehetségek különböző szintű megjelenési formáinak különböző erősségű programokat kínálnak, valamint a fokozatok között az átmenet nyilvánosan vállalt és ellenőrzött kritériumok alapján megoldott (tehetségpiramis);
 - a munka a folyamatosság és a személyesség elveinek betartásával folyik, így mód van a tehetségsegítők személyes példájának megmutatására;
 - a magas szakmai színvonal és hatékonyság a jellemző;
 - hatékony integrált térségi együttműködési formákat alakított ki;
- az EU és más tehetségsegítésben kiemelkedő, Európán kívüli országok tehetségsegítő tapasztalatainak szervezett és rendezett formában történő feltárása és feldolgozása, a legjobb és legalkalmasabb módszerek differenciált hazai adaptálása.

d) Együttműködés a határon túli magyar tehetségsegítő programokkal

- a kölcsönös tapasztalatcsere elősegítése együttes programok támogatásával.

Várható eredmények⁷

- a tehetségsegítés iskolán kívüli rendszerének számottevő gazdagodása;
- a tehetségsegítés szakmai színvonalának növekedése;
- a tehetségsegítés szervezett formáinak kiterjesztése a korai gyermekkorra;
- az egyéni képzési programok terjedése, a tehetségsegítő munka megerősödése az oktatási rendszeren belül;
- több, a tehetségsegítésben részt vevő tehetséges fiatal.

⁷A várható eredmények sorában csak az általános, és jobbára közvetett eredményeket tüntettük fel. A konkrét, számszerűsíthető, monitoring-jellegű eredmények felsorolása a Program végrehajtását szolgáló akcióterv feladata lesz. Az akcióterv fogja részletezni azt is, hogy a megjelölt feladatokból melyek kerülnek az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretén belül és melyek más formában való megvalósításra.

4. 3. 2. A tehetségsegítő programok integrált rendszerének létrehozása

a) Magyarország és a környező országok magyarlakta területei tehetségsegítési lehetőségeit összefoglaló Tehetségterképének létrehozása, naprakészen tartása, elérhetőségének sokrétű, célzott biztosítása

- a Tehetségterkép kezdeti összeállítása a rendelkezésre álló kapcsolódási pontok és adatok ellenőrzésével;
- adatbázis felállítása a tehetségsegítés iránt érdeklődőkről, a tehetségsegítésben mentori, segítői szerepet vállaló személyekről és a tehetségsegítést más módon (is) támogatni kívánókról;
- a Tehetségterkép folyamatos bővítése a tehetségsegítő szerveződésektől, a megalakuló Tehetségpontoktól, a tehetségsegítés adatbázisába jelentkezőktől kapott információkkal, valamint célzott PR akciókkal;
- a Tehetségterkép információinak elérhetővé tétele az Interneten keresztül, kiadványok formájában, célzott információ-szórás, telefonos és személyes tanácsadás segítségével;
- a nemzetközi tehetségsegítő gyakorlat részletes felmérése, és a Magyarországon adaptálható vagy részlemeiben hasznosítható példák kiemelése.

b) Szervezeti és programbeli együttműködés

- a tehetségsegítő programok egymásról való kölcsönös informáltságának biztosítása;
- a tehetségsegítő programok hálózatképző együttműködése;
- a fentiek keretében különös hangsúllyal: egyeztetés és szakmai fórumok sorozata a tudományos-innovatív, a mesterségbeli, a művészeti és a sport tehetségsegítés közös pontjainak, együttműködési lehetőségeinek, szinergizmusainak feltárására;
- a helyi, térségi, regionális és országos tehetségsegítést összefogó és irányító Tehetségsegítő Tanácsok egymással és a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórummal történő együttműködésének kialakítása;
- az együttműködések tapasztalatai alapján a felesleges átfedések az értékeket megőrző, az érintettek megegyezésén alapuló, hosszú idő alatt történő átalakítása.

c) A folyamatosság, az életpálya nyomon követésének biztosítása

- a tehetséget segítő lehetőségeknek a rátermettség, a rászorultság és a változó igények szerinti folyamatos biztosítása a segített életpálya teljességében;
- a tehetséges fiatalok és közülük a kiemelkedően tehetségesek folyamatos nyomon követése a tehetségsegítés folyamatából az életszakasz-határokon (iskolatípus váltás, lakóhelyváltás, stb.) kiesők számának csökkentése, a tehetségsegítés folyamata hatékonyságának növelése érdekében;
- a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokkal foglalkozó intézményrendszer bekapcsolása a tehetségsegítésbe;
- létező programok adaptálása, illetve speciális programok kidolgozása az átfedések megteremtésére az életszakasz-határokon (így például az óvoda-iskola, általános iskola-szakiskola-középiskola, középiskola-felsőoktatási intézmény, BSc-MSc-PhD, iskola-munkahely átmenetekben, illetve a lakóhely megváltoztatása esetén)⁸;
- átjárási pontok megteremtése a különböző tehetség típusokat segítő programok, és a tehetség adott formájának különböző szintjeit segítő programok, illetve programelemek között;

⁸Példaként ezzel a céllal összefüggő célokat szolgálnak jelenleg a következő programok: (középiskola – egyetem átmenet) Bolyai Műhely Alapítvány, Kutató Diákok Országos Szövetsége, Magyar Innovációs Szövetség, (iskola – munkahely átmenet) a jövő közigazgatásáért humán erőforrás program, ECNIS program, művészeti ösztöndíjak, határon túli magyar irodalmi ösztöndíj, Nemzeti Kiválóság Program, diplomás pályakezdők ösztöndíjas foglalkoztatása, ÖTLET önkéntes program.

- a tanulmányi versenyeken, egyetemi és főiskolai tudományos diákkörökben, Országos Tudományos Diákköri Konferencián, illetve más megmérettetéseken kitűntek számára folyamatos tehetségsegítő programok célzott felajánlása;
- életpálya vizsgálatok a tehetségsegítő programok hosszú távú és összesített (optimálisan: egymást erősítő) hatásának felmérésére.

Várható eredmények

- a tehetségsegítésben részt vevő fiatalok megoszlásában tapasztalható területi egyenlőtlenségek csökkenése;
- a tehetségsegítésből indokolatlanul kiesők számának csökkenése;
- a tehetségsegítő programok hatékonyságának számottevő növekedése;
- több, a tehetségsegítésben részt vevő tehetséges fiatal.

4. 3. 3. Az egyenlő hozzáférés biztosítása a tehetségsegítés területén

a) A tehetségsegítésről szóló információk egyenlő elérhetőségének biztosítása

- az erőforrás térkép célzott tartalmi elérhetőségének biztosítása a különböző társadalmi-gazdasági háttérrel rendelkező csoportok, a különböző generációk (így például a kisgyermekek) számára, illetve az információk biztosítása a fogyatékossgal élők számára;
- az információkhoz való egyenlő hozzáférés kívánalmainak fokozott érvényesítése a program rendezvényein és kommunikációjában;
- a Tehetségpontok fokozott és célzott fejlesztése a hátrányos helyzetű térségekben.

b) Hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok számára indított adaptáló, segítő programok

- a tehetségsegítésben részt vevő szervezetek folyamatos együttműködésének kialakítása a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokkal kapcsolatot tartó, önkormányzati, állami és civil fenntartású intézményekkel, illetve szervezetekkel;
- tehetségsegítő, a tehetség kibontakoztatását az integráció elveinek érvényesítésével támogató programok szervezése hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű – köztük a jelenleg, vagy korábban állami gondoskodásban élő – gyermekek és fiatalok számára⁹.

c) Roma fiatalok számára indított adaptáló, segítő programok

- a tehetségsegítésben részt vevő szervezetek folyamatos együttműködésének kialakítása az országos és területi roma szerveződésekkel;
- a helyi romaügyi referensek, a kisebbségi önkormányzatok, roma szervezetek, roma fiatalokat segítő civil szervezetek, valamint a Tehetségpontok közötti együttműködés kialakítása;
- a tehetségsegítés formáihoz adaptáló, a tehetség kibontakoztatását az integráció elveinek érvényesítésével támogató programok szervezése roma gyermekek és fiatalok számára¹⁰;
- a roma személyek tehetségsegítővé válását támogató programok kidolgozása.

d) Fogyatékossgal élők számára indított adaptáló, segítő programok

⁹ Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Programja, Halmozottan Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Kollégiumi és Szakiskolai Programja, Arany János „plusz” program a felsőoktatásban, a tehetséggondozó iskola hálózat speciális programjai a hátrányos helyzetű fiatalok számára.

¹⁰ Collegium Martineum, Gandhi Gimnázium, egyetemi roma tehetséggondozó program, Romaversitas Alapítvány, roma ösztöndíj.

- a tehetségsegítésben részt vevő szervezetek folyamatos együttműködésének kialakítása a fogyatékossgal élőkét segítő szerveződésekkel, illetve a fogyatékossgal élők szervezeteivel;
- a fogyatékossgal élők tehetségsegítő formáinak áttekintése és adaptáló, áthidaló megoldások keresése minél többjüknek minél többfajta tehetségsegítő formába való bekapcsolására.¹¹

e) A nemi egyenlőség érvényesítésének figyelembe vétele

- annak felmérése, hogy a tehetségsegítés mely formáira jellemző a résztvevők kívánatos nemi arányának jelentős eltolódása és speciális program kidolgozása ezen arányok változtatására;
- azon tehetség-területeken, ahol a tehetségsegítő programokban résztvevők kívánatos nemi arányának jelentős eltolódása tapasztalható, a kisebbségben lévő nem sikertörténeteinek fokozott bemutatása a program rendezvényein és kommunikációjában.

Várható eredmények

- a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű, roma, jelenleg vagy korábban állami gondoskodásban, illetve fogyatékossgal élő tehetséges fiatalok bemutatása révén a társadalomban élő előítéletek csökkentése;
- a tehetségsegítő programok megvalósítása során a nemi esélyegyenlőség fokozott biztosítása;
- több hátrányos, halmozottan hátrányos, roma, jelenleg vagy korábban állami gondoskodásban, illetve fogyatékossgal élő fiatal részvétele a tehetségsegítő programokban.

4. 3. 4. A tehetséges fiatalok társadalmi felelősségének növelése

a) A tehetséges fiatalok önszerveződésének elősegítése

- a tehetséges fiatalok együttműködését, közös tanulását, alkotómunkáját elősegítő megoldások terjesztése;
- a tehetséges fiatalok már megalakult szervezetei¹² fejlődésének segítése;
- annak folyamatos áttekintése, hogy hol van lehetőség a tehetséges fiatalok további; önszerveződő szervezeteinek megalakulására, ennek a jó példák bemutatásával, közös fórumok szervezésével történő bátorítása és támogatása;
- a tehetséges fiatalok szervezetei közötti együttműködés segítése;
- a tehetséges fiatalok szervezetei kapcsolatrendszerének bővítése a tehetségsegítő; szervezetekkel, a Tehetségsegítő Tanácsokkal, a Nemzeti Tehetségsegítő Körrel és a tehetséges fiatalok életét segítő más szerveződésekkel.

b) A tehetséges fiatalok ön-menedzselő, innovációs és vezetői készségeit fejlesztő programok kialakítása, bevezetése, majd elterjesztése

- annak áttekintése és felmérése, hogy a jelenleg futó változatos ön-menedzselő, innovációs és vezetői készségeket fejlesztő programok mennyiben alkalmasak a tehetséges fiatalok ilyen készségeinek fejlesztésére, hányféle ilyen program kell a különböző tehetségfajták speciális igényei és életpálya-típusai szerint, és hogy a tehetséges fiatalok speciális igényeit az egyes területeken új program, vagy a létező programok speciális kiegészítése szolgálja-e a legjobban;
- az ön-menedzselő, innovációs és vezetői készségeket fejlesztő programoknak és programkiegészítéseknek a tehetségfajtákhoz és az igényekhez igazodó kialakítása és fokozatos bevezetése¹³;

¹¹Paralimpiák, sajátos nevelési igényű tanulók versenyei.

¹²E szervezetek egy kezdeti és folyamatosan bővülő listája itt található: <http://www.tehetsegpont.hu/96-11458.php>

¹³Az Új Magyarország Fejlesztési Terv felsőoktatási programjai.

- az ön-menedzselő, innovációs és vezetői készségeket fejlesztő programok elterjesztése, és a programok keretében, illetve azt kiegészítő módon a tehetséges fiataloknak a tehetséget „hasznosító”, illetve a tehetséghasználást segítő cégek, szervezetek és szervezeti keretek képviselőivel való szervezett összeismertetése.¹⁸

c) A tehetséges fiatalok életvitelének segítése

- a működő életviteli tanácsadó szolgálatok bekapcsolása a tehetségsegítés folyamatába, e szolgálatok a tehetségsegítő programokkal és a Tehetségpontokkal alkotott;
- kapcsolatrendszerének kialakítása, azokon a pontokon, ahol szükséges, speciális további életviteli tanácsadó szolgáltatások nyújtása;¹⁸
- az életviteli tanácsadáson belül különös hangsúlyú elemként a tehetséges fiatalok kudarcainak, frusztrációinak és konfliktusainak kezelésére szolgáló, speciális segítő mechanizmusok kidolgozása.

d) Tehetségbónusz-Tehetségbatka program

- a korábbi nemzetközi és hazai példák tapasztalataiból kiindulva¹⁴ egy olyan virtuális pénzzel (Tehetségbatka) működő folyószámla-rendszer kidolgozása, amely számon tartja azt, hogy a rendszerbe belépett tehetséges fiatal mekkora értéket kapott a tehetsége fejlesztéséért, és nyilvántartja azt is, hogy akár ő, akár a vele egy csoportban lévő családtagjai, barátai, ismerősei milyen értékben adtak vissza a közösségnek tehetségfejlesztő munkát;
- a Tehetségbatka rendszer fontos, értéktisztázó elemeként a tehetségfejlesztő munkaformák virtuális értékének folyamatos egyeztetése, ezen egyeztetés rendszerének megteremtése („a tehetségsegítő munkaformák virtuális piaca”);
- a Tehetségbatka rendszer kísérleti bevezetése után annak megfontolása, hogy milyen feltételek mellett váltható át a rendszerbe betett tehetségfejlesztő munka egyébként csak pénzért megvásárolható tehetségfejlesztő eszközök vagy szolgáltatások igénybevételére (Tehetségbónusz program);
- a Tehetségbatka rendszertől függetlenül is annak átgondolása, hogy milyen – egyébként csak pénzért megvásárolható – tehetségfejlesztő eszközök vagy szolgáltatások csökkent költségű, vagy ingyenes igénybevételére nyílik lehetőség, és milyen tehetségfajttával és tehetségszinttel rendelkező fiataloknak érdemes szervezett segítséget nyújtani (Tehetségbónusz program).¹⁵

Várható eredmények

- a kiemelkedően tehetséges fiatalok speciális és nagy értékű igényei megoldásának szervezett, szakmailag és társadalmilag ellenőrzött segítése;
- a tehetség és a tudás értékének jobb tudatosítása;
- a tehetség hasznosulásának növekedése;
- a tehetségeket segítők jobb elismerése;
- a tehetséges fiatalok elkallódásának, pályája megtörésének, kiegészének csökkenése;
- a tehetséges fiatalok itthonmaradása és hazatérése esélyeinek javulása;
- a tehetséges fiatalok kapcsolatrendszerének gazdagodása;

¹⁴Lásd külföldön a francia Mouvement des réseaux d'échange réciproque de savoirs mozgalmat, vagy a változatos Local Exchange Trading System (LETS)-eket: amerikai Scrip-systems, Time dollars, német és osztrák Regional Currency Complement, svájci Talent program, vagy az Euro Barter experiment, illetve az Environment money kezdeményezéseket, vagy itthon pl. a marcali Hétszínvirág általános iskola kezdeményezéseit illetve a Tálentum Kör tapasztalatait.

¹⁵A Tehetségbónusz program egy szűkebb körben történő szervezett működésére példák a magyar állam tulajdonában lévő, kiváló művészek által használt mesterhangszerek, vagy a Nemzeti Kulturális Alap hangszer-támogatási lehetőségei.

- a tehetséges fiatalok társadalmi beilleszkedésének javulása;
- tehetségbarát társadalom kialakulásának javítása.

4. 3. 5. A tehetségsegítő emberek és szervezetek megbecsülése

a) A tehetségeket segítőket fokozott anyagi megbecsülése

- tehetségsegítő óvodai, általános és középiskolai, szakiskolai pedagógusok fokozott anyagi megbecsülése¹⁶;
- a tehetségeket segítő felsőoktatási és tudományos szakemberek fokozott anyagi megbecsülése¹⁷;
- a szakképzésben, a mesterségbeli tehetség segítésében résztvevők fokozott anyagi megbecsülése;
- a művészeti tehetségeket segítő szakemberek fokozott anyagi megbecsülése;
- a sporttehetségeket segítőket fokozott anyagi megbecsülése.

b) A tehetségeket segítőket tehermentesítése, kiégésének elkerülése

- a tehetségeket segítő általános és középiskolai, szakiskolai tanárok tehermentesítésére szolgáló program kidolgozása (pályázati úton elnyerhető alkotóév, segítő pedagógiai asszisztens és órakedvezmény);
- az a) pontban részletezett segítő szakemberek kudarcainak, frusztrációinak és konfliktusainak kezelésére szolgáló, szupervíziós, segítő mechanizmusok kidolgozása;
- az a) pontban részletezett segítő szakemberek pihenését, feltöltődését szolgáló program kidolgozása.

c) A tehetségeket segítőket erkölcsi elismerése

- a tehetségeket segítő, az a) pontban részletezett pedagógusok és szakemberek számára díjak és kitüntetések alapítása és adományozása¹⁸;
- a tehetségeket segítőket részvétele és partnerként kezelése a tehetségfajtához kapcsolható szakmai közélet legmagasabb szintű fórumain;
- a kiemelkedő tehetségsegítőket bemutatása a tevékenységgel kapcsolatos, illetve más irányú rendezvényeken, a médiában és más kommunikációs csatornák segítségével.

d) A tehetségsegítőket támogató környezet megbecsülése

- a tehetségsegítőket támogató munkahelyi vezetők erkölcsi és anyagi megbecsülése (Kiváló Tehetséggondozó Vezető díj alapítása);
- a tehetségeket közvetlenül, a tehetségsegítőket támogatásával segítőket (így például a tehetségsegítés feltételeit javító közéleti emberek, a tehetségsegítőket partnerként befogadó szakmai szervezetek meghatározó emberei, a médiában dolgozók, stb.) megbecsülése.¹⁹

Várható eredmények

- a tehetség és a tudás értékének jobb tudatosítása;
- a tehetségeket segítőket kiégésének elkerülése;
- a tehetségeket segítőket számának növekedése;

¹⁶Új Tudás – Műveltséget Mindenkinnek Program: minőségi bérpótlék emelés, kutató tanári ösztöndíj

¹⁷Új Magyarország Fejlesztési Terv: Nemzeti Kiválóság Program

¹⁸Ilyenek például: Mestertanár Aranyérem, Prima Primissima-díj, Rátz Tanár úr-díj, Pro Talento-díj, MOL Tehetséggondozásért díj, Kajtár Márton Emlékdíj, Kutató Tanár tudományos ösztöndíj és az MTA számos díja.

¹⁹Ilyenek például: Kármán Tódor-díj, Kutató Tanár pártoló díj és az MTA számos díja.

- a tehetségsegítés magasabb szakmai színvonala;
- tehetségbarát társadalom kialakulásának javítása.

4. 3. 6. A tehetség fejlesztését és hasznosulását segítő környezet kialakítása

a) Tehetséges fiatalok szüleinek, családjának, baráti körének indított programok

- a tehetséges fiatalok szüleinek, családjának, baráti körének a tehetséges fiatal speciális helyzetét, tudásának speciális értékét tudatosító programok indítása;
- a tehetséges fiatal környezetével kialakuló konfliktusainak kezelésére szolgáló segítő mechanizmusoknak a 4. 3. 4. c) pontban leírtaknak megfelelő kialakítása.

b) Tehetségnapok

- az országos és főként a helyi tehetségsegítő lehetőségek bemutatására, a helyi környezet mozgósítására a helyi Tehetségpontok tartalmi és anyagi segítésére, valamint a tehetség helyi hasznosításának elősegítésére Tehetségnapok rendszerek megszervezése;
- a Tehetségnapokon megjelenők igényük szerinti folyamatos bekapcsolása a tehetségsegítés programrendszerébe.

c) Tehetség a médiában

- állandóan frissített kommunikációs választék kidolgozása a sikeres tehetségek, tehetségsegítő szakemberek és programok, valamint tehetségfejlesztő közösségek bemutatására, megbecsültségük növelésére (pl. régebben élt és mai tehetséges fiatalok életútjának, sikereinek élményszerű bemutatása; kiváló tehetségsegítők bemutatása, vallomásai arról, hogy mi a tehetség és hogyan lehet segíteni);
- a tehetségekkel, sikereikkel kapcsolatos állandó hírszolgáltatás biztosítása.

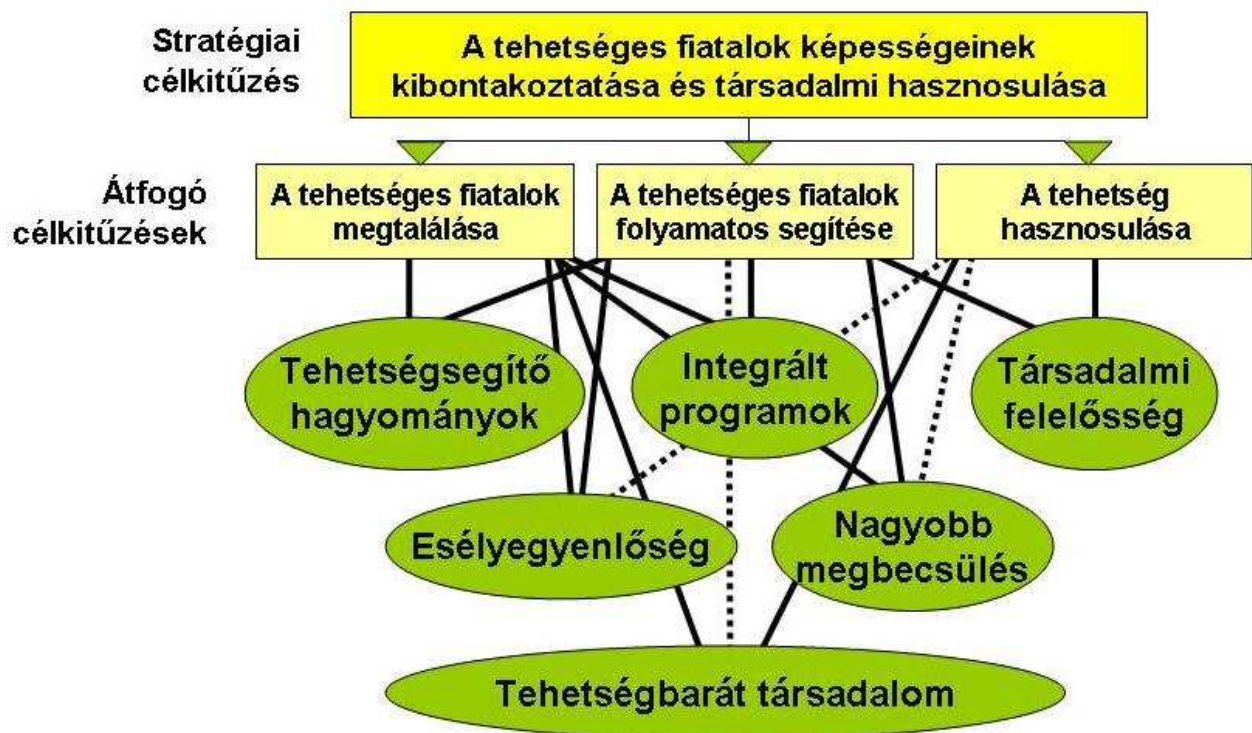
d) A sikeres kezdeményezések, uniós és más külföldi jó gyakorlatok adaptálása

- a Nemzeti Tehetség Programmal, a sikeres tehetségekkel, tehetségsegítő szakemberekkel és programokkal, valamint tehetségfejlesztő közösségekkel kapcsolatos információk angolul, és ha szükséges más idegen nyelveken való folyamatos megjelenítése és a 2011-es magyar EU elnökségből adódó lehetőségeket is felhasználva megismertetése mind az EU-ban, mind más országokban;
- az arra alkalmas sikeres tehetségsegítő kezdeményezések külföldi adaptációra való előkészítése;
- magyar kezdeményezésű EU-Tehetségnapok megrendezése.

Várható eredmények

- a tehetség és a tudás értékének jobb tudatosítása;
- a tehetség hasznosulásának növekedése;
- a tehetségeket segítők jobb elismerése;
- a tehetséges fiatalok elkallódásának, pályája megtörésének, kiegészének csökkenése;
- a tehetséges fiatalok itthon maradása és hazatérése esélyeinek javulása;
- a tehetséges fiatalok társadalmi beilleszkedésének javulása;
- a tehetségsegítő programok hatékonyságának számottevő növekedése;
- Magyarország tehetségbarát imázsának növekedése az EU-ban és más országokban;
- tehetségbarát társadalom kialakulásának javítása.

Az alábbi ábra összefoglalóan mutatja be a Nemzeti Tehetség Program prioritásaival összefüggő programelemek várható eredményeinek a Nemzeti Tehetség Program célrendszerével való összefüggését:

5. A CÉLKITŰZÉSEK MEGVALÓSÍTÁSÁT SEGÍTŐ SZERVEZETRENDSZER

5. 1. Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum

- a Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának koordinálására és a Nemzeti Tehetség Alap felügyeletére Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum megalakítása és működtetése;
- a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum kapcsolatrendszerének kialakítása a tehetségsegítésben részt vevő szervezetekkel, a Tehetségpontokkal és a Tehetségsegítő Tanácsokkal;
- a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum összetételének és működésének kétfévente történő áttekintése.

5. 2. Tehetségsegítő Tanácsok rendszerének kialakítása

- a helyi és regionális tehetségsegítő kezdeményezések koordinálását végző Tehetségsegítő Tanácsok működési irányelveinek kidolgozása;
- helyi és regionális Tehetségsegítő Tanácsok megalakítása;
- a Tehetségsegítő Tanácsok egymással, a Nemzeti Tehetségsegítő Tanáccsal és a Tehetségügyi Koordinációs Fórummal kialakított kapcsolódásainak, együttműködésének a 4. 3. 2. b) pontban leírt segítése.

5. 3. Tehetségpontok hálózata²⁰

- a tehetség fajtáit és szintjét felmérő, a tehetséges fiatalok számára speciális programokat ajánló és a tehetségek környezetét tehetségbarát irányba fejlesztő Tehetségpontok létrehozása országos szinten, minden régióban, megyében és a kistérségekben;
- módszertani irányelvek, segédanyagok, szakmai minimum és optimális működés (reputációs rendszer, Kiváló Tehetségpontok) meghatározása a Tehetségpontok számára;
- a Tehetségpontok tehetségfajtára, a tehetség szintjére, életkorra, a segítség fajtájára vonatkozó számbavétele és naprakészen tartása;
- a Tehetségpontok hálózatképző együttműködésének fokozatos kialakítása, az együttműködést gátló konfliktusok szervezett kezelése.

5. 4. A Nemzeti Tehetségsegítő Kör megalakítása

- a tehetségek fejlődését és érvényesülését szakmai háttérrel, kapcsolati tőkével, lehetőségek biztosításával és/vagy anyagi eszközökkel segítő hazai és külföldi magánszemélyekből és jogi személyek képviselőiből álló Nemzeti Tehetségsegítő Kör létrehozása;
- a Nemzeti Tehetségsegítő Kör helyi (külföldi és hazai), valamint tehetségfajtákra, tevékenységi területekre szakosodott tagozatainak átgondolt fejlesztése, a Kör tagságának növelése;
- a Nemzeti Tehetségsegítő Kör és az üzleti klubok kapcsolatrendszerének kialakítása, a tehetség hasznosulását elősegítő, mediáló szervezetek alapítása, hatókörük kiterjesztése;
- annak átgondolása, hogy a Nemzeti Tehetségsegítő Kör tagsága mennyiben függ össze a Nemzeti Tehetség Alapba történő befizetésekkel, és a Nemzeti Tehetség Alap befizetői oldalának a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórumban biztosított képviselésével.

²⁰A már működő Tehetségpontok listáját lásd itt: <http://www.tehetsegpont.hu/96-11464.php> Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézetben folyó tehetséggondozó programok (Arany János Tehetséggondozó, Kollégiumi és Kollégiumi-Szakiskolai Program, Országos Tudományos Diákköri Mozgalom, Kiváló Tehetségek Gondozása Program) révén az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet is bekapcsolódik a „Tehetségpontok” hálózatba.

5. 5. A Nemzeti Tehetség Program erőforrás térképe

Az alábbi ábra összefoglalóan ábrázolja a Nemzeti Tehetség Program megvalósításában résztvevő szervezet-csoportokat, és vázlatosan feltünteti a tehetségsegítés tematikus irányait és korcsoportjait.²¹

A tehetségsegítés erőforrás-térképe ma még rendkívül hiányos. Messze nem tartalmaz minden résztvevőt, nem tartalmazza a résztvevők területi eloszlását és működési területük (hatókörük) nagyságát. Ma még kevés rendszerbe foglalt és érvényes információval rendelkezünk az egyes szereplők hozzájárulásának pontos spektrumáról és színvonaláról. Mindezen információk összegyűjtése és minden résztvevő számára célzottan való elérhetővé tétele a Nemzeti Tehetség Program egyik fontos célkitűzése.

²¹A jelenlegi vázlatos erőforrás térkép majdani részletezésének egy vázlatos példjaként említjük meg, hogy a Nemzeti Tehetségsegítő Tanácsnak (és a Tanács jogi képviseletét ellátó Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetségének) 2008 júniusában a következő 23 tagszervezete volt:

Amőba Alapítvány (Erdély), Arany János Tehetséggondozó Program Intézményeinek Egyesülete, Aranyelme Egyesület, Bethlen Gábor Alapítvány (Nagyenyed, Erdély), Bolyai Műhely Alapítvány, Bolyai Farkas Alapítvány a Magyarul Tanuló Tehetségekért (Zenta, Vajdaság), Csányi Sándor Alapítvány a Gyermekekért, Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet, Kocka Kör (Debrecen), Kutató Diákok Országos Szövetsége, Kutató Diákokért Alapítvány, Kutató Tanárok Országos Szövetsége, Logos Alapítvány, Magyar Innovációs Alapítvány, Magyar Innovációs Szövetség, Magyar Tehetséggondozó Társaság, Nyilas Misi Tehetségtámogató Egyesület, Országos Tudományos Diákköri Tanács, Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége, Talentum Műhely (Győr), Tehetséges Magyarországért Alapítvány, Tehetségpártolók Baráti Köre, Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete.

A Tanács 2008 júniusában 78 partner-szervezettel rendelkezett, amelyek aktuális listája itt található: <http://www.tehetssegpont.hu/96-11600.php>

A Tanács 2008 júniusában még további 598 tehetségsegítő önkormányzati, egyházi és civil szervezetet tartott nyilván.

A tehetségsegítés tematikus irányai és korcsoportjai szerint differenciálható munka a legtöbb esetben már ma is összehangoltan, egymásra épülve és egymást kiegészítve valósul meg. Ugyanakkor a tehetségsegítő kezdeményezések együttműködése ma még messze nem használja ki azokat az együttműködési lehetőségeket, amelyek számottevően növelhetnék munkájuk hatékonyságát. Emiatt az erőforrás-térkép kapcsolatrendszere ma még meglehetősen szakadozott. A kapcsolatrendszer bővítése, integrált rendszerbe szervezése is a Nemzeti Tehetség Program egyik fontos feladata.

6. FOGALMAK ÉRTELMEZÉSE

A tehetséget leíró elméletekből többet is számon tart a szakirodalom, napjainkban a legáltalánosabban a Renzulli-féle elmélet az elfogadott. Ez a modell négy összetevőjét emeli ki a tehetségnek:

- átlag feletti általános képességek,
- átlagot meghaladó speciális képességek,
- kreativitás és
- a feladat iránti elkötelezettség.

Az **átlag feletti általános képességek** közé tartozik például a magas szintű elvont gondolkodás, fejlett anyanyelvi képességek, jó memória, hatékony információfeldolgozási stratégiák stb. Ezek szerepe természetesen más és más az egyes speciális tehetség-területeken.

A **speciális képességek** adják meg a jellegzetességét a tehetségnek. Ezekből rendkívül sokféle van, és az általánosan elfogadott Gardner-féle csoportosítás alapján hétféle speciális képességcsoport különíthető el: nyelvi, zenei, matematikai-logikai, vizuális-téri, testi-mozgásos, szociális-interperszonális, intraperszonális. Ezek a speciális tehetségfejlesztéshez kiindulási alapként szolgálnak.

A **kreativitás** is több elemből épül fel: problémaérzékenység, a problémák újradefiniálása, a gondolkodási műveletek hatékony alkalmazása, a gondolkodás rugalmassága és eredetiség. Ez az összetevő is meghatározó a tehetség funkcionálásában, hiszen a tehetségre egyebek között éppen az a jellemző, hogy problémahelyzetekben új megoldásokat talál, s ez kreatív képességek nélkül elképzelhetetlen.

A **feladat iránti elkötelezettség** olyan személyiség-tényezőket foglal magába, amelyek a magas-szintű teljesítményhez az energiát biztosítják: érdeklődés, versenyszellem, kitartás, emocionális stabilitás stb. Az előzőekben ismertetett általános és speciális képességek bármilyen magas szintre is fejlődhetnek, e háttértényezők kellő fejlettsége nélkül nem jöhet létre magas szintű teljesítmény.

Tehetőségesnek tehát azok tekinthetők, akik – a négy fenti összetevő ötvözeteként értelmezett – kiváló adottságaik alapján magas szintű teljesítményre képesek az élet bármely tevékenységi területén.

Az előzőekben leírt tehetség-összetevőket az egyén nem készen kapja, az öröklődés ebben nem kizárólagos faktor, hanem ezek hosszas fejlesztő munka eredményeként számottevően tovább formálódhatnak, fejlődhetnek az élet során. E fejlődési folyamatban a család, az iskola, a társak és a társadalom többi szereplőjének a befolyása meghatározó jelentőségű. E sokrétű kölcsönhatásokat írják le a Gagné-, a Renzulli-Mönks- vagy a Czeizel-féle modellek.

A tehetség a fentiekből következően sok esetben akár hosszú ideig is rejtve maradhat. A tehetséges fiatal igen sokszor önmaga is elrejtí a tehetségét, hogy a közösség különlegessége miatt ne vesse ki magából. Sokszor a tehetség egy bizonyos területen megjelenő, kivételesen magas szintje mellé egyik vagy másik területen olyan nagy hátrány társulhat, amely a mégoly kivételes tehetség felismerését is megnehezíti. Mindebből fakadóan soha nem tudhatjuk, hogy a látszólag nem tehetséges ember nem hordoz-e zárt, eddig még fel nem ismert tehetség-tartalmakat.

Ugyanakkor a tehetség mértékének eloszlása nem egyenletes. Az átlagon felüli képességekkel megáldott fiatalok aránya akár a társadalom 20-25 százalékát is elérheti, de a kivételes képességekkel rendelkezők a társadalom 1-2 százalékát teszik ki csupán. A rendkívüli képességekkel rendelkező zseni nagyon ritkán előforduló kincs. A kivételes képességeknek nyilvánvalóan kivételes lehetőségek kellene. Az a tehetségsegítés azonban, amelyik különösen az életkor korai szakaszában csúsztatja a kivételes tehetségeket, és a többiekkel nem törődve egy elzárt kasztot, elitet képez belőlük, nemcsak morálisan vállalhatatlan, hanem szakmailag is hibás. A társadalmilag is hasznos tehetségsegítés piramis-jellegű, amely az egyre kivételesebb képességű fiataloknak egyre kivételesebb lehetőségeket biztosít, de nyitva hagyja a piramis különböző lépcsőfokai között az átjárást, és ezzel a tehetségsegítő folyamatban részt vevő minden fiatal egyre fokozódó teljesítményre és elkötelezettségre sarkallja.

A tehetségsegítés tehát nem ellentéte a hátrányos, vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekkel és fiatalokkal való kiemelt törődésnek, hiszen a két csoport nyilvánvalóan átfedésben van egymással. A tehetségsegítésben egyszerre kell tudni érvényesíteni a tehetséges, de hátrányos helyzetű fiatal esélyeinek javítását, és (az eredeti helyzetétől függetlenül) az átlagon felüli, kiemelkedő vagy rendkívüli képességű fiatal tehetségéhez méltó, annak megfelelő kiemelt segítségét.

7. A NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM FINANSZÍROZÁSA ÉS IDŐSZAKOS ÁTTEKINTÉSE

7. 1. Finanszírozás

A Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának egyik kiemelt eszköze a *2. számú mellékletben* leírt, az oktatásért felelős minisztérium fejezeti kezelésű előirányzatai között létrehozandó Nemzeti Tehetség Alap előirányzat. A Nemzeti Tehetség Alap költségvetési forrásait az Országgyűlés a mindenkorai költségvetési törvényben határozza meg. A Nemzeti Tehetség Alap nyitott, abba hazai és külföldi magán és jogi személyek befizethetnek. A Nemzeti Tehetség Alap felhasználását az OGY határozat tervezetének *3. számú mellékletben* leírt Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum figyelemmel kíséri. A Nemzeti Tehetség Alapba befizető magán- és jogi személyek képviselői részt vesznek a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum munkájában. A Nemzeti Tehetség Alapba befizetők képviselőinek számaránya követi a Nemzeti Tehetség Alapba történő befizetések mértékét. A pontos számarányt a Fórum Szervezeti és Működési Szabályzata határozza meg arra figyelemmel, hogy a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórumban az Alapba befizetők képviselőit ellátó személyek száma legfeljebb öt fő lehet. A Nemzeti Tehetség Programról szóló, első alkalommal 2011-ben esedékes tájékoztatás alkalmával a Kormánynak ki kell térnie arra, hogy a Nemzeti Tehetség Alapba a Nemzeti Tehetség Alapból segített tehetségek sikeres életpályájuk későbbi szakaszában történő befizetése mennyiben indokolt.

A Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának a Nemzeti Tehetség Alap mellett fontos elemei az Új Magyarország Fejlesztési Tervnek a tehetségsegítéssel kapcsolatos programjai, és a tehetségek segítésére a cégek, a magánszemélyek, valamint más pályázatos és támogatási formák által a Nemzeti Tehetség Alaptól függetlenül biztosított források.

7. 2. A Nemzeti Tehetség Program időszakos áttekintése

A Nemzeti Tehetség Program végrehajtásáról a 78/2008. (VI. 13.) OGY határozatnak megfelelően a Kormány két évente tájékoztatja az Országgyűlést. A tájékoztatást széleskörű, a tehetségsegítésben működő költségvetési, önkormányzati, egyházi és civil szervezetekre is kiterjedő adatgyűjtés és szakmai fórumokon történő eszmecsereinek kell megelőznie. A szakmai fórumokon zajló eszmecserebe be kell vonni a tehetségsegítés határon túli magyar szervezeteit is. A 2011-ben esedékes első tájékoztatás alkalmával a Kormánynak ki kell térnie arra, hogy egy, a tehetségekkel kapcsolatos törvény megalkotása mennyiben indokolt.

A NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM FINANSZÍROZÁSÁNAK ELVEI

1. A Nemzeti Tehetség Program finanszírozására, a tehetségek segítésére használt támogatások hatékonyabb felhasználására, a magán- és jogi személyek a tehetségek segítéséért történő hozzájárulásnak a segítésére a Kormány az oktatásért felelős minisztérium fejezeti kezelésű előirányzatai között Nemzeti Tehetség Alap előirányzatot hoz létre.
2. A Nemzeti Tehetség Alap forrásai a következők:
 - (a) az állami költségvetésnek a költségvetési törvényben elkülönített előirányzatként meghatározott része;
 - (b) a Munkaerőpiaci Alap képzési alaprésze tárgyévi eredeti bevételi előirányzatának 3%-a;
 - (c) a magánszemélyek személyi jövedelemadója 1%-ának az adózók rendelkezése szerint felajánlott része;
 - (d) természetes és jogi személyek, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodó szervezetek pénzbeli, vagy természetbeni hozzájárulásai, adományai.
3. A Nemzeti Tehetség Program céljainak megvalósítását a Nemzeti Tehetség Alap előirányzat felhasználásán túl a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap „1. Hazai innováció támogatása” címből pályázati úton biztosított forrás szolgálja.
4. A Nemzeti Tehetség Alap – a befizető kérésére – biztosítja a magán és jogi személyek befizetései felhasználásának elkülönített kezelését, és arról a befizetőnek elszámolást ad.
5. A Nemzeti Tehetség Alap forrásai az Oktatásért Közalapítvány külön erre a célra létrehozott alszámlájára kerülnek.
6. A Nemzeti Tehetség Alap felhasználását az Oktatásért Közalapítvány a Nemzeti Tehetség Program kétéves cselekvési programjának megfelelően, a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum szakmai iránymutatására figyelemmel végzi.

NEMZETI TEHETSÉGÜGYI KOORDINÁCIÓS FÓRUM LÉTREHOZÁSÁNAK ÉS MŰKÖDÉSÉNEK ELVEI

1. A Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának és a tehetségek segítésére szolgáló programok nyomon követésére, hatékonyságuk növelésére a Kormány a feladatkörükben érintett államigazgatási szervek, a tudomány képviselői, valamint a tehetségsegítésben érdekelt gazdasági szereplők és civil szervezetek részvételével hozza létre a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórumot (a továbbiakban: Fórum).

2. A Fórum feladatai:

- (a) a Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának figyelemmel kísérése, közreműködés a Nemzeti Tehetség Programról szóló kétévente esedékes országgyűlési beszámoló előkészítésében;
- (b) a Nemzeti Tehetség Alap működésének figyelemmel kísérése, javaslattétel a Nemzeti Tehetség Alap forrásainak a felhasználására, a tehetségek felismerésének, kiválasztásának, segítésének, ök és mestereik elismerése különböző formáinak, az ezeket oktató programoknak, valamint a tehetséges fiatalok önfejlesztő munkájának, kapcsolatépítésének, önszerveződésének, és társadalmi felelősségvállalásának különös hangsúllyal történő támogatása érdekében;
- (c) javaslattétel a Magyarországon folyó állami, önkormányzati, egyházi és civil tehetségsegítő munka összehangolására;
- (d) javaslattétel a tehetségsegítés, és az e célra rendelkezésre álló források felhasználásának hatékonyságát vizsgáló kutatásokra, a kutatási eredmények alapján a hatékonyságot növelő javaslatok megfogalmazása;
- (e) a tehetségsegítést érintő kormányzati rendelkezések és programok véleményezése;
- (f) javaslatok kidolgozása a tehetségsegítést érintő jogszabályi, szervezeti és szakmai megoldásokra;
- (g) állásfoglalások elfogadása és nyilvánosságra hozatala a tehetségsegítéssel kapcsolatos kérdésekben;
- (h) a hazai és határon túli magyar tehetségsegítő munka együttműködésének elősegítése;
- (i) a hazai tehetségsegítő munka eredményeinek elterjesztése az Európai Unión belül és más országokban;
- (j) a tehetségsegítés társadalmi támogatottságát növelő programok kidolgoztatása és támogatása.

3. A Fórum elnöke az oktatásért felelős miniszter, társelnökei a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács elnöke, az Országgyűlés oktatási és tudományos bizottsága által delegált országgyűlési képviselő és a Magyar Tudományos Akadémia elnöke. A Fórum tagjai megválasztásának és a Fórum működésének szabályaira a Fórum elnöke és alelnökei tesznek javaslatot a Kormány számára.

4. A Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum munkáját segítő szervezetnél e feladatával összefüggően felmerült költségek forrását a Tehetség Alap terhére kell megtervezni.

INDOKOLÁS

Jelen országgyűlési határozati javaslat a Nemzeti tehetség programról szóló 78/2008. (VI. 13.) OGY határozatban meghatározott feladatok teljesítését célozza. Emlékeztet, hogy a 78/2008. (VI. 13.) OGY határozatban az Országgyűlés felkérte a Kormányt, hogy

a) a Nemzeti Tehetségsegítő Tanáccsal együttműködve kidolgozott Nemzeti Tehetség Programot,

b) a Nemzeti Tehetség Alap forrásrendszerére és működésére vonatkozó javaslatot,

c) a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum összetételére és feladatrendszerére vonatkozó javaslatot

a szükséges szakmai egyeztetést követően 2008. szeptember 30-ig terjessze az Országgyűlés elé.

A Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról, a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának elveiről, valamint a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozásának és működésének elveiről szóló OGY határozat tervezetének 1. számú mellékletében bemutatott Nemzeti Tehetség Program a tehetséget komplex módon definiálja, beleértve ebbe az átlag feletti általános képességek, a kreativitás és a feladat melletti elkötelezettség mellett a speciális képességek széles tárházát, így például a tudományos, az innovatív, a mesterségbeli, a művészeti és a sport-tehetséget is. A bemutatott Nemzeti Tehetség Program a tehetségek segítésének alapvető normái és követelményei között az értékek és a sokszínűség megőrzését, az esélyegyenlőség, a folyamatosság és átjárhatóság biztosítását, önfejlesztés megkövetelését, a nagyobb hatékonyság elérését, a tehetséges fiatalok fokozott társadalmi felelősségvállalását, a tehetség és a tehetségesek által előállított javaknak a mainál sokkal nagyobb hasznosulását, a tehetségsegítők megbecsülését és a társadalmi támogatottság növelését határozza meg.

A tehetségsegítés jelenlegi helyzete értékeinek, problémáinak, veszélyeinek, lehetőségeinek és erőforrásainak áttekintése után a Nemzeti Tehetség Programban az Országgyűlés hosszú távon is kiemelt lehetőséget ad a tehetségsegítés fejlesztésére, amely a tehetséggel rendelkező fiatalok hosszú távú, folyamatos és biztonságos segítését teszi lehetővé. Az Országgyűlés a Nemzeti Tehetség Program hosszú távú (20 éves időtávon érvényes) célrendszerét az alábbiakban állapítja meg:

- a tehetséges fiatalok képességeinek kibontakoztatása és társadalmi hasznosulása,
- a tehetséges fiatalok megtalálása,
- a tehetség jellegének és szintjének megfelelő folyamatos segítség a tehetség kibontakoztatásában,
- a tehetség hasznosulásának elősegítése.

Az Országgyűlés a Nemzeti Tehetség Program 2009-2010. közötti rövid távú prioritásait az alábbiakban határozza meg:

- A tehetségsegítő hagyományok őrzése és gazdagítása
- A tehetségsegítő programok integrált rendszerének létrehozása
- Egyenlő hozzáférés biztosítása a tehetségsegítés területén
- A tehetséges fiatalok társadalmi felelősségének növelése
- A tehetségsegítő személyek és szervezetek munkájának megbecsülése
- A tehetség fejlesztését és hasznosulását segítő környezet kialakítása.

Az oktatásért felelős minisztérium fejezeti kezelésű előirányzatai között létrehozandó Nemzeti Tehetség Alap előirányzat fő feladatai a Nemzeti Tehetség Program finanszírozása, a tehetségek segítésére használt támogatások hatékonyabb felhasználása, a magán- és jogi személyek a tehetségek segítéséért történő hozzájárulásnak a segítése.

Jelenleg a tehetséggondozás támogatása

- integrált tehetségsegítő programok (Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó programja, Útravaló ösztöndíjprogram Út a Tudományhoz alprogramja, stb.)
- tanulmányi, képességfelmérő versenyek és kitüntetések (Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny [91 tanulmányi verseny támogatása], sajátos nevelési igényű tanulók versenyei, Országos Művészeti Tanulmányi Verseny, Országos Szakmai Tanulmányi Verseny, Magyar Köztársaság jó tanulója – jó sportolója kitüntetés, stb.)
- támogató konstrukciók, ösztöndíjak (Útravaló Program esélyegyenlőségi alprogramjai, a Köztársasági Ösztöndíj rendszere, a roma tanulók tanulmányi ösztöndíja, stb.)

keretében történik. 2007. évben központi állami forrásokból 7.171.800.000 Ft támogatás volt biztosított, de tekintettel a helyi önkormányzatok, egyes felsőoktatási intézmények, a civil szervezetek, tehetséggondozó műhelyek, gazdasági szervezetek, magánszemélyek, alapítványok stb. által saját forrásból nyújtott hozzájárulásokra – amelyek mértékéről pontos információval nem rendelkezünk –, a tehetséggondozásra évente fordított teljes összeg a fenti költséget bizonyosan jelentősen meghaladja.

A tehetségek segítésével kapcsolatos tevékenységről az oktatásért felelős miniszter évente átfogó, a szakmai és pénzügyi megvalósításra kiterjedő tájékoztatást nyújt a Kormány számára a 1043/2006. (IV. 19.) Korm. határozat értelmében.

A Nemzeti Tehetség Alap felhasználására vonatkozó szabályokat a Kormány rendeletben határozza meg a Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának első kétéves, 2009-2010. évekre szóló részletes cselekvési programjára vonatkozó kormányhatározatban foglalt célkitűzésekkel egyidejűleg. A Nemzeti Tehetség Alap bemutatását az OGY határozat tervezetének 2. számú melléklete tartalmazza.

A Nemzeti Tehetség Program végrehajtására, a tehetségek segítésére szolgáló programok koordinálására, hatékonyságuk növelésére létrehozandó Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum feltételeit az OGY határozat tervezet 3. számú melléklete tartalmazza.